

GOSPODARZ (626) *sb m*

-rz, -rz- (544), -rzs (11), -rż, -rż- (8), -rs (3), -ríz (1).

Oba o jasne; -ã- (474), -a- (15); -ã- : -a- *BierEz* (8 : 1), *ForCnR* (9 : 3), *BibRadz* (9 : 1), *BielKron* (15 : 1), *Mącz* (18 : 1), *SkarJedn* (6 : 1), *SkarŻyw* (21 : 3), *GórnRozm* (5 : 1), *GostGosp* (39 : 1), *GrabPospR* (7 : 2).

sg N gospodarz (327). $\diamond$ *G* gospodarza (63). $\diamond$ *D* gospodarzowi (52), gospodarzewi *LibMal* (17). $\diamond$ *A* gospodarza (45). $\diamond$ *G a.* *A* gospodarza (3). $\diamond$ *I* gospodarzem (27); -em (3), -(e)m (24). $\diamond$ *L* gospodarzu (3). $\diamond$ *V* gospodarzu (11). $\diamond$ *pl N* gospodarze (30). $\diamond$ *G* gospodarzow (15); -ów (1), -(o)w (14). $\diamond$ *D* gospodarzóm (12); -óm (2), -om (1), -(o)m (9); -óm *Strum*; -óm: -om *SarnStat* (1 : 1). $\diamond$ *A* gospodarze (9). $\diamond$ *I* gospodarzmi (9). $\diamond$ *L* gospodarz(a)ch (1) *SeklKat*, gospodarz(o)ch (1) *LubPs*. $\diamond$ *V* gospodarze (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XIX w.

1. *Pan domu, głowa rodziny, którego władzy podlegają jej członkowie, czeladź, inwentarz; pracodawca, mistrz; dominus (in suis aedibus), paterfamilias Mącz, Cn; herus maior, pater domus a. familiae Cn (431) : Sługá fie tobą omylił/ Iże tego nie pilen był: A przydzieliłam gośpodarz/ Tu fie przed nim nie zachowałz. BierEz R2v, N4v, O, O2v, R2v, R3 [2 r.]; OpecŻyw 87; MiechGlab [89]; Iáko fie grzeźfny człowiek ma rádownáć zwybáwienia iáko gośpodarz koźdy zobfitoźci vrodzáiu fwego. RejPs Ff6v; y na tháćh namowá vkradł fwemv Gośpodarzewi trzy wyertelye owíła wítodolye. LibMal 1544/93v; Item wchudziczach Gośpodarzewi fwemv v kthorego robyel wawrzynczewi Margorzathá zoná vwyodł LibMal 1545/104; A yako skoro ye wzyela do domu gośpodarza fwego v kthorego przendla Staniłława Maruny sukyennika ye donyofła y tham ye chowala wczelye. LibMal 1552/167v; Item powyadal yźz gośpodarz kazal do łzyebye noźzicz kradzione rzeczy y yemv yćh nyewyelye noźzil kazall bill zdomu precz LibMal 1553/174, 1543/76v [3 r.], 1545/ 99v [2 r.], 100, 1546/ 11, 114 [2 r.] (23); LudWieś A3 [2 r.]; SeklKat Z2; ZapWar 1550 nr 2674; KromRozm I N4; A gdyby wítał gośpodárz (marg) pán domu ábo ociec czeladny (-) i drzwi zamknáł/ i poczęlibyście na dworze ítać i wedrzwi kołatać MurzNT Luc 13/25; A gośpodarz káźdy yeft głowá domu/ to yeft/ czeládzi fwoyey. KromRozm III M4v, M6; DiarDop 108; A gdy záfię nie doftánie/ Będzye żonki nárzekánie/ Aniś ty miłtrz ni bákálarz/ Ani káplán ni gośpodarz BielKom A2v, E7v; A yeśli go chce myeć gośpodarzem á fynem czeládnym/ domá przy foby nychay go trzyma á báwi GliczKsiąź L, 18, P4v; NAdobny á káźdemu pámięci godny iefth thenDawidow Pfálm/ á zwłászczá gośpodarzowi/ kthory chce porzádný być w czeladce twoiey. LubPs X2v, X2v; Leop Matth 13/27, Luc 14/21; RejFig Dd7; RejZwierz 110; Woł zna gośpodarzá fwego/ á ośiel iáśli páná fwego/ ále Izráel nie poznáł/ lud moy nie zrozumiał. BibRadz Is 1/3; Ieśliżeć fáme gośpodarzá Beelzebulem názwáli/ iákoź daleko więcey domowniki iego? BibRadz Matth 10/25 [przekład tego samego tekstu CzechEp 22, WujNT]; Przeto wízelki náuczyciel vczony w Kroleřtwie niebieřkim/ podobny iefť człowiekowi gośpodarzowi/ ktory wymuie z řkárbu fwego rzeczy nowe y ítare. BibRadz Matth 13/52 [przekład tego samego tekstu WujNT, SkarKaz 80b], Matth 21/33, Luc 13/25; Ten teź czyńíř napirwey dáwáć wítáwił z gośpodarzow/ y náleźli przez czyńíř być ná ten czás ludzi w Rzymie 84000. BielKron 103, 30, 53, 342v, 365; Primus cubitu surgat, Postremus cubitum eat, Gośpodarz pierwey niechay wítawa/ á*

napozniey fie niechay kładzie. *Mącz* 70a, 236a, 283c, 423a; *Prot* C4; *RejAp* 186v; *HistRzym* 19, 19v, 21v, 24 [4 r.], 92 [2 r.], 92v [3 r.]; *Pátrzay* ieśliže fie nie ciełzy kázdy gołpodarz z domu łwego *RejPos* 175v, 52, 59, 64v, 111v [2 r.], 245v [2 r.]; Bo to łprołny gołpodarz czo łobie dom rozwáiwłzy inego łobie z nowu nie buduie. *RejZwierc* 155v, 27 [4 r.], 27v [6 r.], 106v [2 r.], 134, 171 (17); *BielSpr* 59; Dołwiadczyli tego y gołpodarze/ ktorzy wielką zdráde y niewiáre wczeládzi włafney potym poználi *WujJud* 89v; Książki włzyłtkim gołpodarzom potrzebne. *Strum kt*, A3v, D4v, G2, P; *BudNT Matth* 20/11, *Petr* 2/18; á ktokolwiek w domu przedniełzy iełt / á nád tákowá czeládzia władność ábo pánowanie ma/ tego zowá gołpodarzem. *ModrzBaz* 2v, 2v, 53v, 83, 83v, 126v; *SkarJedn* 249; *Oczko* 29v; *SkarŻyw* 119, 413, 532, 597 [2 r.]; *CzechEp* 22, 72; *KochFr* 120; *BielSjem* 6; *KochPieś* 28; *KochSob* 70; *ArtKanc* 120; Pytam ich/ á załz ták gołpodarz ładzi/ gdy fie co w domu iego miedzy czeládzia łtanie? *GórnRozm* F3v; A gołpodarze rzádni/ máia w brogách vkladác iáko y łiac záwždy w pogodę. *GostGosp* 48; Gołpodarze łobie rzádni/ v mądrych Kmiotkow fie náuczyc máia/ iáko rolá łpráwować *GostGosp* 64; Lećie ogorkow náfolić/ czego fie vczyć v gołpodarzow/ áby ie ták łolic coby trwác mogły *GostGosp* 104; máia to z náuki ieden od drugiego/ á z okázyey/ że mleć rzadko gołpodarz łam przydzie/ ále/ albo párobká/ áłbo dziewczkę połe *GostGosp* 140, 6 [2 r.], 20, 36, 64, 80 (15); *KochFrag* 44; *LatHar* 4; *KołakCath* C3; *WujNT Matth* 10/25, s. 44, *Matth* 13/52, s. 68, *Matth* 20/1 (13); *SarnStat* 506 [2 r.], 514, 522, 525, 594 (3); Naprzod niech ná tę wypráwę nie obieráia żadnego gołpodarzá/ gdyż bez gołpodarzá domá trudno/ ále łyná ktorego podrołnego albož naymitá *GrabPospR* M3, L4v, M3 [4 r.], M3v [2 r.]; *KmitaSpit* A2v; *SkarKaz* 39a, 40b, 44b [2 r.], 80b, 81a, 549b; *CzahTr* E3; W domu ieden gołpodarz y żoná poddána. *SkarKazSej* 690a marg, 671b; Więc prácowity człowiek/ gołpodarz ochotny/ Bierze od mátki źemie łotunek łtokrotny. *KlonWor* 76, 5, 6, 20, 24 [2 r.], 37 (10).

gospodârz kogo, czego (18): Kowal [...] Miał plá bárzo leniwego: Ktory ná piecu záwždy łpał/ Kiedy iego gołpodarz kowal. *BierEz* K2; *LibMal* 1552/167, 1553/174, 1554/ 186v; A ácz nam iáwnie łam Pan potym tę przypowieś w Ewányeliey nápiłaná łzyroko wylóżyć raczył/ bo powiedział co iełt rola/ y kto był gołpodarzem they roley *RejPos* 53, 59v; *CzahTr* D3v. Cf »gospodarz domu«.

W połączeniach szeregowych (7): Tak iakom pyrwey powiedział pod perłona rodziczow/ rozumieia fie teź przełozeny/ duchowny/ yłwietczy/ naucziciele/ kaznodzieie/ opiekuny/ gołpodarzę [!]/ gołpodinie/ y nyne przełozeny. *SeklKat* Hv, H2; *KromRozm III* F8; *BibRadz I* 133c marg; *RejAp* 186v; A łługę/ Vrzedniká/ Włodárzá/ Gołpodarzá złego potym poznác y niedbálcá/ kiedy około tego chodzi/ ná to pátrzy/ á nie poprzątnie *GostGosp* 12, 36.

W charakterystycznych połączeniach: *gospodarz baczny, biegły, bogaty, cnotliwy, frasowny* (sfrasowany) (2), *głupi* (3), *mądry* (3), *niedoszły, nieobaczny, nieostrożny, nikczemny, ochotny, opatrny, pilny* (3), *pobożny, pracowity, prosty, (sobie) rzádnny* (3), *skrzętny* (3), *sprosny, stary, ubogi, wierny*.

Przysłowie: pamiętaiać nato ze niedom gołpodarza ale cznotliwy gołpodarz dom ochędafza *SeklKat* A2.

Wyrażenia: »dobry gospodarz« (1): Nie mnieyłze łtáranie ma mieć dobry y pobożny gołpodarz o czeladce łwoiey *SkarKaz* 421b.

»gospodarz domu, domowy« = *dominus (domus) Vulg, Mącz, PolAnt; paterfamilias (domus) PolAnt, Vulg* [szyk 14 : 6] (11 : 9): *OpecŻyw* 86v; *GroicPorz* mm3v; *RejWiz* 12 marg, Cc5; *Leop Mar* 14/14; *BibRadz Luc* 22/11; á mówcie ludu wżemu Izráelŕkiemu/ aby dzyeliątego dnia tego mieliącá/ wzyął káždy gořpodarz domu řwego báráná álbo kozłá *BielKron* 30; *Mącz* 94a; *RejAp* 186v; *RejPos* 41v, 227v; Y wyřzedł do nich mąż (on) gořpodarz domowy/ y rzekł do nich Nie brácia moi/ nie czyńcie zle prořzę/ gdyřz ten mąż wřzedł do domu mego *BudBib Iudic* 19/23, *Iudic* 19/22; *BudNT Matth* 13/27, *Mar* 14/14, *Luc* 22/11; *GórnRozm* K; *LatHar* 716; *WujNT* 69, *Luc* 22/11.

»zły gospodarz« [szyk 5 : 1] (6): *RejPs* 193v; Tak ćzjnią zli gořpodarze Co řię budnyą nawřparze *RejKup* t2v; *RejZwierc* 134, 172; *GostGosp* 12; *CiekPotr*)?(3.

Szeregi: »gospodarz albo czeladź« (1): y řkázuiemy/ iż gdy by który řzláchćic [...] řmiałby gwałtem y mocą dom czyy náiechác álbo naić/ y gwałtem gořpodarzá álbo iego czeladź bić ábo ránić/ [...] tákowy ma vtráćić dobrá które trzyma *SarnStat* 1169.

»gospodarz abo domownik« (1): Skoro řię gđzio dom zázże/ Gořpodarz ábo ktory domownik [*pater familias aut domesticorum aliquis*]/ niech wnet z domu wybieży: á ogień obwoływa, *ModrzBaz* 83v.

»gospodarz i gospodyni; gospodarz (i) z gospodynią« (2; 2): Item powyada yřch z Gyerka okrom wyadomořci Gořpodarza y gořpodinyey pywa řtharego achtelow nyepelnych, kthore Gyerka řchinkowala pywem mlodym dolyewali *LibMal* 1546/ 116v; Item zeznala yřch therařz pořczye wdzyen řzwyenthi gdi Gořpodarzs zgořpodinya bill wkořczyelye, Mathiřz yey y Gyercze řkrzynye othworzil wkomorze *LibMal* 1546/ 116v, 1546/117; *SeklKat* Z2. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*].

»(tak) gospodarz i (jako) oćiec« [szyk 4 : 1] (5): wřzakże ieřli iednego oycá y nawyřřzego gořpodarzá mieć nie będą: přętko řię v řtołu powádzą *SkarJedn* 59; Pierwřze ono/ iż zá řię tylo/ á zá Piotrá Pan Chryřtus pobor/ ktory tylo gořpodarze y oycowie czeládni płáćili/ dáć kazał. *SkarJedn* 64; *GórnRozm* F3v [3 r].

»gospodarz i pan« [szyk 2 : 1] (3): Iřch suknya Zielyona lyunřka v Schimuna řchaczieczia gořpodarza y pana řwego vkradla *LibMal* 1550/ 153v; Pan wielki/ mnieyřzy/ y máły/ y káždy gořpodarz ma wiedźieć/ ná tydźień/ ná mieřiąć/ ná rok/ rozchodu řwego ordynáryą *GostGosp* 2, 6. [*Ponadto w połączeniach szeregowym 1 r.*].

»przełożony i gospodarz« (2): Iáko řie káždy przełożony y gořpodarz w domu řwoim porządnie záchowywác ma *LubPs* X2v marg.; *WujNT* 69 [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*].

»gospodarz i słuęa« (1): Więć teź zá nią Gořpodarz wlecze řię y řługá *KlonWor* 48.

»gospodarz a sprawca« (1): O řwiętyřz tho gořpodarz/ á dziwny to řprawcá/ kim řie pocźnie opiekać tho řwięte Bořtwo Pána tego. *RejPos* 115. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

»urzędnik i gospodarz« [szyk 2 : 1] (3): Gořpodarzá y Vrzędniká káźdego rząd wřzego gořpodárřtwá niepoředni/ ktory ná nawięřřzą intratę imienie wynieřie bez zubozenia Kmiotkow *GostGosp* 8, 16, 158.

W przen (14) : Nadobna modlithwá/ áby Pan Bog raczył zeřłác řwiátłoć Ducha s. w ferćá nářze/ iżbichmy byli porządnyimi gořpodarzmi duřzam nářzym. *LubPs* Tbb5v marg; *RejPos* 293v; *RejPosWiecz*³ 99v; *SkarJedn* 7, 56; Bo Duch řwięty w doktorách Kořćielnych mowiący/ bogáty

ieft goŝpodarz/ ktory z fkárbu íwego/ nowe y ítare rzeczy/ ku poćiefze wiernych Bożych/ podáie. *SkarŻyw* 538; *SkarKaz* 458b, 608b.

gospodarz czego (3): Oceanus morze/ wízytkich wod ná ŝwiećie Oćiec y goŝpodarz *BielKron* 461. Cf »gospodarz domu«.

Wyrażenie: »gospodarz domu« (2): *RejPos* 293v; Íakoż mniemam káždy z was że mi dozna tego/ Ze tu cnotá goŝpodarz dawny tego domu *PaprPan* H3.

Szeregi: »ociec i gospodarz« (1): *BielKron* 461 cf *gospodarz czego*.

»pan i (a, to jest) gospodarz« [szyk 2 : 1] (3): *RejPos* 224; A íż człowiek ŝwiátu temu widomemu íeft pánem y goŝpodarzem/ gdy íię z pánem źle dźiac bęđzie/ wízytko mu ítworzenie y czeladká íego boleŝci y ímutku pomagáć ma *SkarKaz* 5a, 84a.

a. *Pan domu względem podejmowanego goŝcia, udzielający goŝciny, schronienia w swoim domu* (144) : *BierEz* S3; *OpecŻyw* 46v; *BielŻyw* 74; Wízelki prawi goŝpodarz [*Omnis homo*] pirwey goŝciem dobre picie podawa [*Vulg Ioann* 2/10] *GlabGad* G; *RejRozpr* G2v; *RejKup* ee6v; *KromRozm III* C8; Pozdrawia was Gáius goŝpodarz moy *Leop Rom* 16/23; A czemuż Ian Dźiádufki Biŝkup Przemyŝki/ oto thu tego Goŝpodarza náŝzego/ nietylko był zákłáł prze poięćie Zony/ ále y z źemie był go wygnał *OrzRozm* H4v, K3v *did*, K4 *did*, K4v *did* [6 r.], L *did* [2 r.], Lv *did* (70); *BielKron* 459v; *GórnDworz* P8v [2 r.], Bbv; *HistRzym* 12, 18, 28v, 29 [2 r.], 34v [2 r.] (10); Ale rádfzey fiáđż ná niźlzym mieyŝcu/ á goŝpodarz obaczywízy onę bácźnoŝć thwoię/ káżeć íe pomknać ná wyŝlże mieyŝce. *RejPos* 227, 157v, 159, 309, 310; *RejZwierc* 175, Aaa3; *BudNT Rom* 16/23; *PaprPan* R4; *SkarŻyw* 99; Do Goŝpodarzá. RAd íię widzę v ćiebie Goŝpodarzu miły/ Ale wypić ták wiele nie méy łábéy ŝíły. *KochFr* 50, 22, 23, 120; *WerGoŝc* 242; *KochPieŝ* 21; *PudłFr* 4, 28; *BielRozm* 25; *KochWr* 24; *ActReg* 101; *KochPij* C4 [2 r.]; *KochAp* 9; *WujNT Rom* 16/23, Yyyyy3v, Bbbbbbb4; Ieŝliby zacny goŝć/ wyganiał z domu Goŝpodarzá podleŝwego *KlonWor* **3v, 59 [2 r.]; *ZbylPrzyg* A2v *did*.

W charakterystycznych połączeniach: *gospodarz chudy, hojny* (2), *miły* (4), *ochotny, pewny, podły, wielki*.

Wyrażenia: »gospodarz dobry« (2): *RejZwierc* 175 *marg*; Závždy íię roŝmiac muŝę/ Wípomniáwízy ná náŝzego Goŝpodarzá dobręgo. *KochFr* 47.

»gospodarz zły« (1): Anyoł/ puŝtelnik/ goŝpodarz zły. *RejZwierc* 175 *marg*.

Szeregi: »gospodarz, (i) gospodyni« (2): Y rzekł Appollon ku goŝpodarzowi y goŝpodyniey. *HistRzym* 18; *KlonWor* 35.

»goŝć i (a) gospodarz; goŝć z gospodarzem« [szyk 6 : 2] (6; 2): *KromRozm I* Gv; Dom íeŝth láźnya w ízáty nie vbogi/ w nim goŝćie y goŝpodarz bywa nági. *HistRzym* 24v, 24; Azałz brát z brátęm/ goŝć z goŝpodarzem/ łáfiad s łáfiádem/ íákíey ízczyrey wiernoŝci vżywáią miedzy łobá? *RejZwierc* 260; *WerGoŝc* 242 [2 r.], 243; *PudłFr* 38.

»gospodarz a opatrzyciel« (1): pielgrzymá thułáiącego íe przyimi do domu twęgo/ á vczyń mu íe goŝpodarzem á opátrzycielem kędy możełz *RejPos* 211.

W przen (6) : *RejPos* 160v; *RejZwierc* 62v; Lecź mię ty ítrzeź ŝwięta cnoto. Y nie odŝtępuy odemnie/ Gdyź maź chęťliwego ze mnie. Goŝpodarzá *CzahTr* [D]2.

Wyrażenie: »zły gospodarz« (1): Muły ten być zły gołpodarz Bo go tu vnas mierzj Co każdy na łobie dzierzj *RejKup* t4v.

Szereg: »pan a gospodarz« (2): A łtrzeż Pánie Boże miłościwy/ ábyś tym Pánem á thym hoynym gołpodarzem będąc/ tákież nam vczynić nie raczył/ iákoś vczyił onym nędznym przodkom náłzym *RejPos* 159v, 159v.

b. *Mistrz cechu rzemieślniczego* (1) : Item iako się Gospodarz swi^m czeladnikiem rostante, a yłz ieden na drugiego nielkarzi, otho się starłłim nietrzeba staracz. *ListRzeż w.* 37.

2. *Przełożony, przywódca, zarządzający, opiekun; władca (tu też o Bogu); sprawujący określone obowiązki, dozorujący czegoś; oconomus Mącz, Calep* (41) : *KromRozm III* M7v; *DiarDop* 108; *RejZwierz* 25v; á pogrńniczne iego miałteczká y południeylze/ y wlyztki ktore w rowninách były/ miály łwe gołpodarze. *BibRadz Zach* 7/7; *BielKron* 24v, 27; *Coenacnlarius*, Ten który náymuye [wieczerze], Gołpodars. *Mącz* 58d; *RejPos* 211 marg, 259; *BudNT Iudae* 4; iednák y on łzpital záraz budowác kazał/ wedle rofkázńńa Sámfonowego: w ktorým/ gdy łię łkończył/ on był nawyłzłzym gołpodarzem *SkarŻyw* 593; Gołpodarzu náłz wybrńny/ Ty małz miéc więńiec kłóśńńy *KochSob* 63; *GostGosp* 88, 136, 152, 162; *SarnStat* 744, 1152.

gospodarz czego (6): *KromRozm III* M4v; *RejPos* 211; Ci nie byli mielzńńi miedzy Biłkupy y vczyńciele/ ále tylko byli gołpodarzmi áłbo łprawcńńi bogactw kołcielnych. *RejPosRozpr* c4; *WujNT* 398. Cf »gospodarz czeladki«.

W połączeniu szeregowym (1): Mamy Chryłtuła iednę głowę/ iednego łprawcę/ iednego gołpodarzńń/ iednego páłterzńń. *SkarJedn* 56.

W charakterystycznych połączeniach: *gospodarz kołcielny (kościola)* (3), *nawyłzłzy, nowy, obaczny, wielki, wybrńny*.

Wyrażenia: »gospodarz czeladki« (2): á yednák nye zá wlyłftkimi/ ále zá łmym Pyotrem/ yáko zá gołpodarzem czeladki oney prołł *KromRozm III* M7v, M6.

»gospodarz dobry« [szyk 1 : 1] (2): Tákeż łe też dzieie y w ludziech/ ktorzy kiedy około wychowńńa máńń dobre gołpodarze/ niemal záwdy łń podobni tym/ s ktorých idń *GórńDworz* D2; *SarnStat* 492.

Zestawienie: »gospodarz skutny« (2): Tego włzego ma doyłzrzeć/ co do Gdańłká pływa z tym łtńrlzym Sternikiem/ co go gołpodarzem łzkutnym piłzń *GostGosp* 90, 90.

Szeregi: »gospodarz abo ekonom« (1): był ieden gołpodarz kołcielny/ ábo Oekonom ná imię *Theophilus SkarŻyw* 171.

»gospodarz a (albo) głowa« [szyk 1 : 1] (2): ták y taczem łam był/ to yełł łkńłń/ gruntem/ gołpodarzem/ń głowń kołcyońń łwego *KromRozm III* M4v, M4v. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.].

»gospodarz a hetman« (1): Coż rozumiełz iákiegobyś to iuż gołpodarzńń miał/ á iákiego Hetmńńń *RejPos* 198v

»mistrz i (a) gospodarz« (3): gdy poborce Rzymłcy vpominńli łye Pyotrowi podathku/ nye od nyego/ łni od drugiełł ápołtołow/ ále od pńńń łmego yáko miłtrzńń á gołpodarzńń oney czeladki

KromRozm III M6, M6; á což zá dżiw że nas ták y owák/ namiáltkowie ich/ teraz też dla Páná/ miłtrzá/ y gołpodarzá náłzego názywáią? *CzechEp* 72.

»gospodarz a opiekalik« (1): Obiecią to mocno tym gołpodarzom á tym opiekálikom twoim/ [...] iż on im to chce łowito nágradzić czáfu náwrocenia łwe⁸⁰. *RejPos* 211.

»pasterz i gospodarz« (2): *WujNT* 398; Iedná v Kátholikow wiárá/ iedny lákrámentá/ ieden páłterz y gołpodarz. *SkarKazSej* 684a. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

»gospodarz, (abo) sprawca« (2): *Oeconomus*. Latine dispensator domus, Gołpodarz/ łprawcá/ wrzędnik/ Száfarz. *Mącz* 260b; *RejPosRozpr* c4. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r., przy innym szeregu 1 r.*].

»gospodarz i starszy« (2): *SkarJedn* 64; przetółz tym dáł znác Pan/ iako mowi S. Hiero. iż go po łobie nád Apołtoły y fynmi łwymi á czeladką łwoią gołpodarzem y łtárlzym mieć chćiał. *SkarŻyw* 597.

»gospodarz, (abo) szafarz« [*szyk 2 : 1*] (3): Oto cie poruczá gołpodarzom/ łzáfárlzom/ á łprawcom kołciołá łwoiego łwięte⁸⁰ *RejPos* 211; *RejPosRozpr* c2v; *Oeconomus* — Szaffarz gołpodarz. *Calep* [725]a. [*Ponadto przy innym szeregu 1 r.*]

3. Włásciciel, posiadacz, użytkownik czegoś (8) : A polá w źiemii tey będá mieć gołpodarze [*Et possidebitur ager in terra ista*] o ktorey wy powiedácie/ Spułtołzona ięłł *BibRadz Ier* 32/43; *ZapKóścier* 1581/43; mam iá zęgar w mięłzku/ który póki biie/ Póty téż y gołpodarz/ co go nołi/ piie. *KochFr* 89.

gospodarz czego (3): Gdy łie mnożą łkárby/ mnożą łie y ći co ie iedzą. A což zá pożytek z nich máią ich gołpodarze/ tylko co łie ich nápátrzą. *BielKron* 80v, 80v; *Mącz* 496c.

Szereg: »gospodarz a dziedzic« (1): Villa urbana, quae praetorium dicitur, Budowánie to w ktorym łám gołpodarz á dziedzic onego ymienia łiedział *Mącz* 496c.

W przen (2) :

Szeregi: »gospodarz i pan« (1): vyźrzy w nim Bogá bogátego gołpodarzá/ y Páná włzytkiego známieniće opifáne⁸⁰ *CzechEp* 287.

»sprawca i gospodarz« (1): Dobrze nam ięłł/ począc záraz od tey pierwłzey Kápituły mowić/ o łprawcy y gołpodarzu Bogu/ ktory wczynił niebo y źiemię *CzechEp* 237.

4. Umiejący dobrze gospodarzyć, zapobiegliwy, doświadczony, pracowity; diligens rei familiaris *Mącz* (40) : Cołz wždy wtim ięłł/ dla Boga/ iż będáć takimi Gołpodarzami/ zdacie łię przedłię ubogimi? *KochSat* A4v; *Mącz* 187d.

Wyrażenia: »dobry gospodarz« = *bonus a. diligens arator* *Mącz* [*szyk 28 : 5*] (33): *GliczKsiqż* F6; *Leop Ps* 100 arg; Hordá Kázáńłka [...] ći łá naleplzy gołpodarze miedzy Tátáry/ bo kupcá/ łieią/ orzą *BielKron* 439v; *Mącz* 169b, 177c; *Prot* C4; Ale kiedy do dobrego gruntu/ dobry gołpodarz przyłthápi/ [...] tám łie bez pochyby dobrze vrodzić mułi. *GórnDworz* Kk2v, Ff3; *RejPos* 37, 58v, 311, 346; *RejZwierc* 136, 172 [2 r.]; A to téż miey ná dobréy bácnołci/ kiedy małz dobrego gołpodarzá/ Vrzędnikiem/ nie baw go żadnym łzáfárlłwem *Strum* Rv, Q4; *PapRpan* R2v; *SkarŻyw* 312; Gołpodarz dobry / pátrząc każdy dzień ná rzczy domowe łwoie/ nágołpodárlłwo/ ná

budowanie/ zawnždy naydzie rzecz iaką/ ktorey poprawy potrzebá *GórnRozm* K; *GostGosp* 8 [2 r.], 48, 64, 102, 104 (9); *LatHar* [+12]v; *SkarKaz* 7b; *KlonWor* 18, 41.

peryfr. »sławny wierszem gospodarz« = *Wergiliusz* (1): Miaré zaś máiętności wydał nam/ pięcią fłówek/ fławny wierzem Gołpodarz *GostGospPon* 169.

»gospodarz tęgi« (2): Widzicie gęłte miafta/ y zamki budowne/ Drogi/ mołty porządne/ i brzegi warowne: Czego trudno dokazać bez wielkich pieniędzy/ Znać dobrze/ że tam byli gołpodarze tędzy. *KochSat* A3v; *GostGosp Groch kt.*

Szeregi: »gospodarz albo gospodyni« (1): dla tego dobry gołpodarz álbo gołpodyni/ blechu fie ftrzeże *GostGosp* 104.

»gospodarz albo (i) oracz« (2): Bono aratori non licet boves diiugare Dobremu gołpodarzowi álbo oraczowi nie godzi fie wołów rołprzegąc. *Mącz* 177c; *GostGosp* 8.

W przen (2) :

Wyrażenie: »dobry gospodarz« (2): Ieft tedy siła ná fwiecie tych pánow/ kthorzy s fiebie wiele pożytku dáć by mogli/ by fie ku temu dobry gołpodarz przyczynił. *GórnDworz* Kk2v; *RejPos* 63 marg.

5. *Karczmarz, właściciel zajazdu; hospes Mymer*¹, *BartBydg, Mącz, Calep, Cn; stabularius Mącz, Calep, Cn; caupo Mącz, Calep; pandoeheus, receptor Mącz; diversitor, hospita Cn* (84) : Było też w tym mieście [...] gołpod rozlicznych dofyćz/ ij gołpodarżow różnyh obyczaiow *ForCnR* A2v, A2, A2v [4 r.], B2v, C2, C4, D2, E2; *Mymer*¹ 12; *BartBydg* 70b; Item zeznał yfch wewrocławyv tberałł na łzwyąthi krzyfz Gołpodarzewi fwemv Marcułfewy zulcerowy vnyego łtoyacz vkradł 12 lizek frebrnich *LibMal* 1545/99v, 1546/113v, 1547/ 135; *Leop Luc* 10/35; Wyiął złoty y począł im brzękąc ná łtole/ Gołpodarzu toć płacę *RejFig* Dd; *RejZwierz* 3; *BibRadz Luc* 10/35; Ad hospitem divertere, Do Gołpodarzá wiechác álbo w gołcinnym domu łtánąc. *Mącz* 158d, 42c, 158d, 275b, 366c, 411c; *GórnDworz* O5v, O6; Tego dnia będzie nocował w domu gołpodarzá v ktorego pánowie rádzi łtawáią *HistRzym* 59, 58, 59v [3 r.], 60v [2 r.], 114, 121 [5 r.], 121v [3 r.], 122; *RejPos* 208; *RejZwierc* B3v [2 r.], 114v, 234v [2 r.], 236 [3 r.]; Wpuł drogi był gołcinniec/ w ktorym zawnždy brácia na noc odpoczywáli/ máiąc tám życźliwego łobie gołpodarzá *SkarŻyw* 183, 183, 184 [2 r.]; *KochFr* 134 [3 r.]; *WerGość* 229 [3 r.], 230, 231; *Calep* 174b, 1002b; *WujNT Luc* 10/35, s. 237; A iefliby łzláchćic ták w kárczmie vbity do tego fie nieznał/ żeby go w kárczmie kmiotek bił/ tedy ón kmiotek z gołpodarzem y wóytem/ y ławnikámi [...] ma ná to dowód vczynić *SarnStat* 622 [*idem*] 1173.

gospodarz czego (1): Aczkolwiekciem przedtym dobrá bywaią tato gołpoda/ a włzakoż teraz dla mnogich rzeczy widzi fie nie zwolná/ abowiem iey gołpodarż z ninieyfzimi ludźmi nicz nieumie *ForCnR* A2.

W charakterystycznych połączeniach: *gospodarz niedostateczny, niepowolny, stary* (6), *ubogi*.

Zestawienie: »gołcinnie gospodarz« (1): Powiádáiąłfz byłá iedne^{go} gołcinnie^{go} gołpodarzá corká tá Helená *SkarŻyw* 398.

Szeregi: »gospodarz i gospodyni; gospodarz z gospodynią« (1; 1): A my przenaýmiemy gołpodarzá z gołpodynią/ áby gdyż fie Cefarz vpokoi/ nas ku niemu puścił *HistRzym* 59, 59v.

»gość i (a, albo) gospodarz; gość z gospodarzem« (2; 1): Gość z Gośpodarzem *RejZwierc* B3v, 234v; *Calep* 489b.

»gospodarz a opiekalnik« (2): A oddawszy go tám gośpodarzowi á opiekálnikowi/ dał mu dwoię zaplátę *RejPos* 210, 210v.

W przen (3) : Aby fie y ípráwy/ y pośtháwy/ y łowká/ práwie ściągáły do onego celu á do onego znáku/ gdzie cnocie z rozumem gośpodę zápiśano/ boć rzádko gdy pośpołu w iedney gośpodzie nie ítoią/ cbybá iżby gośpodarz był nie potemu *RejZwierc* 19; *SkarŻyw* A5, 257.

6. *Rajfur, właściciel lupanaru; leno Mącz, Calep* (9) : *Mącz* 188d; *HistRzym* 23v; Y ćicho powiedział gośpodarzowi/ ífz vniego o tákíey vrodziwey bialey głowie łyśzał *SkarŻyw* [237]; dał ią do domu nierządneho: y rołkazał gośpodarzowi/ áby co dzień do niego/ zyłk zníey pewny przynośił. *SkarŻyw* 445, [237] [2 r.], 310, 445.

Zestawienie: »gospodarz kurewski« (4): Leno – Gośpodars kurewski, zamtużnik. *Calep* 590b.

7. *Człowiek utrzymujący się z pracy na roli, wieśniak; zamożniejszy chłop pańszczyźniany* (6) : Drugie [były *Artykuły chłopstwa*] łąki/ Role/ ítátki biorą nam kiedy chcą/ tákíey gdy który z nas vmrze gośpodarz/ tedy żoná z dziećmi muśi ítátek íwoy okupowác v przełożonych *BielKron* 203; Kthorzy z więźzenia wyłzedłzy poczęli robić/ íiac/ orác/ kopác/ y gośpodárftwem żywności nábywác/ opuściwłzy kozáctwo łupieźne (*marg*) Litwá gośpodarze. (–) *BielKron* 371 *marg*; Gdy gość wielki/ Vrzędnik nie ma prośtą ítrażą odpráwowác ítrażey/ ále przebránemi Kmíotki/ íámemi gośpodarzmi *GostGosp* 26; *KlonFlis* Cv.

Wyrażenie: »(dobry) gospodarz sobie« (2): Vrzędnikiem/ Włodárzem/ Kárbárzem/ áni żadnym Przyśtáwem nie ma bydź gołofzyicá/ iedno dobry gośpodarz íobie *GostGosp* 150, 150.

8. *Tubylec; rodak* (2) : Potym [...] wybráli byli Atheńscy trzydzyeści mężow [...] / ktorzy ták okrutni byli/ iż ich z miáltá wiele vciekało do tych miáft/ Thebás y Argos/ gdzye byli wdzyecznie przyięci od íwych gośpodarzow *BielKron* 121; A w náłzym krześciánńtwie/ choć y świeżym Ewángelictwie/ pośpolicie obrońcy náłzy ták nas bronią/ iż nietylko nieprzyacielowi/ ále íámemu gośpodarzowi/ nic ábo máło nie zołtáwią *PowodPr* 63.

9. *Człowiek zajmujący względnie wysoką pozycję społeczną* (3) : *ReszHoz* 119; nogi im vmywáią íámifz oni ták zacni Gośpodarze/ ktorzy w żadney rzeczy inney praerogátywy íwey Kfiáżęcey álbo Slácheckíey więcey nie ítrzegá/ iedno iż káždy z nich pierwłzy chce być do nog vmywánia *ReszList* 168; *ActReg* 41.

10. *Bliżej nieokreślony człowiek, jakiś mężczyzna* (1) : LAżicki z Bárzém/ gośpodarzu miły/ íefliś nieświádom iákowéy íą śily: Chćíey íámé tylko vważyć imioná *KochFr* 13.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (1) : Receptor, Gość y Gośpodarz. *Mącz* 36b.

Synonimy: 1. *mistrz, ociec czeladny, opiekun, pan, przełożony, sprawca, włodarz; a. opatrzyciel; 2. ekonom, głowa, hetman, mistrz, opiekalnik, pasterz, sprawca, starszy, szafarz, urzędnik, władca, wodz; 3. dziedzic, pan, sprawca; 5. karczmarz, opiekalnik, szynkarz; 6. rufijan, zamtużnik; 7. oracz.*

Cf. 2. [**GOSPODA**], **HOSPODAR**, **KURWIGOSPODARZ**